

Kan man bygga demokrati med en diktators författning?

Chiles dilemma efter Pinochets fall

Olle Svenning

Den 11 december 2025 valdes José Antonio Kast till president i Chile med stöd av 58 procent av väljarna. Han fick över sju miljoner röster; ingen statschef i landets moderna historia har valts med större eftertryck. Siffrorna är särskilt anmärkningsvärda eftersom röstandet var obligatorisk. Valet av Kast är också ideologiskt uppseendeväckande, en utmaning mot den chilenska historien efter militärdiktaturen 1973–1990. Den nye statschefen är nämligen personligt och politiskt knuten till Pinochet-perioden. Hans familj stod nära generalen, hans bror var bland annat ekonomisk planeringschef och riksbankschef under diktaturens första skede. José Antonio Kast hade under många år en ledande position i det parti, UDI (Unión Demócrata Independiente), som bar upp militärmakten och han röstade i folkomröstningen 1988 ja till att general Pinochet skulle bli kvar vid makten. Ett ofta citerat uttalande från Kast lyder: ”Om Pinochet levat skulle han ha röstat på mig.” Ett mindre känt är: ”Militären gjorde mycket för att försvara mänskliga rättigheter.”

Den fråga som måste ställas är enkel: Hur kunde en av Pinochets nära sympatisörer väljas till president, trettiofem år efter demokratins seger? En förklaring är skeendet under några dramatiska år i närtid: Från de väldiga sociala upproren 2019, över det tidiga 20-talets författningsstrider till de uppseendeväckande presidentvalen 2021 och 2025.

Ledande politiker tycktes oförberedda på det massiva folkliga missnöjet med det politiska och ekonomiska systemet. Sensommaren 2019 fällde den dåvarande chilenske presidenten Sebastián Piñera en illustrativ replik: ”Chile är sannerligen en oas.” Det kunde tyckas så. Landet hade efter Pinochet-diktaturens fall präglats av kraftig ekonomisk tillväxt, periodvis bortåt sex procent årligen. Inflationen var under kontroll och den fattigdomssiffra som mättes till 40 procent under diktaturen hade pressats ner tämligen drastiskt. Politisk stabilitet rådde. Under decennier hade en bred center-vänsterallians,

Olle Svenning är verksam som journalist och författare. Han har skrivit ett 20-tal böcker, varav biografien över Branting, *Hövdingen* från 2014 (Bonniers), är mest känd. Svenning var pressråd i Madrid 1990–1991.
E-post: svenningolle@gmail.com

Concertación, styrt landet. De maktskiften som genomfördes skapade inga svåra konflikter. Den konservative Sebastian Piñera valdes under helt ordnade former till president såväl 2010 som 2018. Han efterträddes 2022 av den trettiofemårige studentpolitikern och vänsterdemokraten Gabriel Boric. Också det valet mottogs med lugn av medborgarna.

30 år är inte 30 pesos

Men så kom Oktoberupproret och det krossade paradisbilden. En väldig demonstration bröt ut i centrala delen av huvudstaden Santiago. Den iscensattes till att börja med av studentgrupper och ungdomar, "den desillusionerade generationen". Många inom den var missnöjda med det ekonomiskt segregerade utbildningssystemet, med höga studieskulder och arbetslöshet. Våld och förstörelse, orsakade av såväl demonstranter som polis, karaktäriserade upproren. Tjugo personer dödades, många fick svåra skador. Protesterna spred sig snabbt: Runt en miljon demonstrerade i Santiago och räknat över hela den långsmala nationen deltog 4,3 miljoner.

Den utlösande faktorn var enligt viss historieskrivning en höjning av priset på tunnelbanebiljetter – en ökning på 30 pesos, en helt obetydlig summa. Upporets deltagare ville dementera: "Det handlar inte om 30 pesos utan om 30 år." Chiles sociala villkor och ekonomiska organisationen hade inte, det var demonstranternas uppfattning, förändrats under de 30 år av demokrati som följt efter Pinochetsystemet. Den materiella basen för missnöjet var påtaglig. Ojämligheten i Chile uppmättes till en av de högsta i västvärlden. Trots fattigdomsbekämpning förblev lönerna låga. Den genomsnittliga arbetarlönen var 8 000 i månaden och genomsnittspensionen för kvinnor 2 800. Det sociala trygghetssystemet liksom utbildningsväsendet förblev i betydande utsträckning privatiserat, det gällde allt från pensioner och utbildning till sjukersättningar. Pensionerna var dessutom bland de allra lägsta i hela OECD-området. Arbetsmarknaden präglades av ett stort inslag av korta och otrygga anställningsvillkor. Facklig verksamhet var i princip förbjuden, kollektivavtal fick inte tecknas.

Protesterna 2019 blev de mäktigaste sedan demokratiseringen men de hade föregåtts av andra uppror. Gymnasister demonstrerade i det så kallade Pingvinupproret mot det kommersialiserade utbildningssystemet, hundratusentals kvinnor samlades för att attackera de patriarkala strukturerna, arbetskonflikter och strejker var tämligen frekventa, också Mapuchefolket, ursprungsbefolkningen i sydliga Chile, har protesterat, krävt mänskliga rättigheter och rätt till mark.

Det ackumulerade sociala missnöjet kom allt oftare att kopplas samman med kritik av den chilenska författningen, godkänd 1980 under Pinochet-diktaturen. Konstitutionen stod i vägen för sociala och ekonomiska reformer.

Manuel Garreton, professor i sociologi och demokratiforskare, skriver: "Chiles konstitution är otillräcklig och präglad av auktoritära enklaver, kvarlevor från militärdiktaturen. Detta begränsar medborgarnas samhälleliga deltagande och deras krav på individuella rättigheter och står i vägen för skydd av minoriteter."

Claudio Fuentes, en av Chiles ledande samhällsvetare, klassificerade konflikterna i Chile som: "A complex configuration of material and social demands combined with growing discontent with the political and economic elite in power."

Pinochets konstitution

Den dåvarande presidenten och högerpolitikern Sebastian Piñera, länge motståndare till behovet av en ny konstitution, reagerade självkritiskt på missnöjesvågen och inbjöd med en försoningsgest politiker, fackliga representanter och företagare till rundabordsamtal. Han accepterade snart också kravet på en författningsrevision. Han hade länge tagit avstånd från behovet av en ny författning.

Efter Piñeras beslut revs den breda högeralliansen sönder. José Antonio Kast betraktade Piñera som svag och eftergiven gentemot den politiska vänstern. Kasts kritiska uttryck löd "bacheletismo – piñerismo". Piñera anklagades alltså för att ha allierat sig med den socialistiska före detta presidenten Michelle Bachelet. För egen del avfärdade Kast varje tanke på att konstitutionen från 1980 skulle upphöra att gälla. Därmed inleddes en avgörande konflikt mellan den gamla, klassiska högern, och den nya. Som en följd av den motsättningen bildade Kast 2019 ett nytt högerparti, Republikanerna (Partido Republicano), ideologiskt närstående högerextrema partier som till exempel Bolsonaros PSL i Brasilien och Vox i Spanien. "Conservadurismo" är ett samlande namn på dessa partier.

1980 års konstitution genomgick runt 70 revisioner efter diktaturens fall och flera av de odemokratiska "enklaverna" eliminerades men författningsens grundläggande antidemokratiska och antiparlamentariska strukturer låg fast. Det finns anledning att något kortfattat presentera Pinochetsystemets konstitution, som ännu är gällande i Chile. Författningen förbereddes direkt efter militärkuppen 1973 och utarbetades av jurister och politiker lojala med militärjuntan. Ideologin som bar upp texten formades i första hand av Jaime Guzman, en ung akademiskt välutbildad, katolsk högerideolog och en av Pinochets närmast förtrogna. Guzman som beundrade general Franco och frankismen företrädde en ideologi som kallas gremialismen. Den bygger enkelt uttryckt på radikal anti-etatism. Staten tillåts endast ingripa om det civila samhället inte kan lösa ekonomiska eller sociala problem eller skydda enskildas frihet. Gremialismen är påverkad av katolsk sociallära, särskilt av begreppet "subsidiaritet" men också av korporativism.

Guzman jämställde demokrati med demagogi: "Illa utbildade medborgare utser korrupta politiker som hänger sig åt populism." Pinochet översatte den tesen till begreppet "partidocracia". I den mån ordet "demokrati" användes inom juntan och dess allierade var det med tilläggen "skyddad eller övervakad demokrati." Oppositionella partier var i princip förbjudna. 1980 års ursprungliga konstitution präglas av antiparlamentarism, till exempel fastställer den att ett antal senatorer, ofta militärer, ska utses av regeringen. Parlamentsbeslut i frågor om sociala villkor och utbildning måste fattas med 4/7 majoritet. En möjlig regering skulle alltså behöva ett parlamentariskt underlag på runt 60 procent för att genomföra sin politik. Varje parlamentsbeslut kunde dessutom prövas av ett Författningsråd, i praktiken utsett av militärregeringen. Skatter fick inte ändras utan presidentens medgivande.

Ett systembevarande, binominalt valsystem tillämpades för att välja parlamentsledamöter. Metoden innebär i korthet att varje valdistrikt ska utse två ledamöter till parlamentet. Det tvingar i princip fram valallianser; i princip två listor, vars båda ledare är garanterade inval i parlamentet. Den förlorande sidan garanteras alltså alltid ett mandat och avsikten var att gynna Pinochetsympatisörer. De skulle få tillräckligt många mandat för att kunna blockera för dem ogynnsamma beslut.

Ett exempel för att abstraktionerna ska bli konkreta: I december 1989 enades kristdemokraten Andrés Zaldívar och socialisten Ricardo Lagos om att kandidera för centervänsteralliansen Concertación. Efter vissa interna strider mobiliserade högern med UDI-ideologen Jaime Guzman som sin ledande kandidat. Valet ägde rum i västra delen av huvudstaden Santiago, traditionellt med center-vänstersympatier. Valresultatet gav Concertación 807 048 röster; Zaldívar besegrade Lagos med 0,7 procent. Därmed var Lagos utslagen. Det andra mandatet gick, enligt det binominala systemet, automatiskt till toppkandidaten på högerlistan, alltså Guzman, trots att han fått 175 325 röster färre än Lagos. Ett exempel på Guzmans tes: "Författningen ska vara en sköld som står i vägen för alla förändringar av den politik, militärregeringen skapat." Det binominala valsystemet försvann efter demokratiseringen, liksom systemet med icke-demokratiskt utsedda senatorer.

Den auktoritära konstitutionen innefattade betydande delar av den nyliberala ekonomiska politik som Chicagoskolan utarbetat för Pinochetregeringens räkning. Det gällde framför allt skyddet av äganderätten. Författningen kodifierade till exempel rätten till privat äganderätt av utbildnings- och socialpolitiska institutioner. Den privata äganderätten till vatten, skrevs in i författningen. Förmodligen en helt unik regel. Förbud för fackliga organisationer att träffa kollektivavtal på industrinivå grundlagsfästes. Organisationer, till exempel fackliga och politiska partier eller föreningar, som ansågs främja klassmotsättningar förbjöds. När president Michelle Bachelet i slutet av sin mandatperiod (2014–2018) försökte att mer grundläggande förändra de sociala

och ekonomiska principerna i författningen avfärdades hennes förslag i parlamentet som antikonstitutionella.

Kaotiska folkomröstningar

2019 enades de politiska partierna, med undantag av extremhögern och kommunisterna, om att genomföra en författningsrevision. Partiernas beslut underställdes en folkomröstning och en massiv majoritet, bortåt 80 procent, svarade ja. Valdeltagandet var extremt högt. Det Författningskonventet, som senare valdes, bestod av såväl partirepresentanter som av företrädare för "oberoende" listor. Konventet hade 155 medlemmar, symboliskt nog exakt samma antal som i parlamentets deputeradekammare. Vissa villkor ställdes: Gällande demokratiska institutioner liksom internationella avtal fick inte lösas upp av Konventet, paritet mellan manliga och kvinnliga ombud var ett absolut krav och ursprungsbefolkningen, dominerad av Mapuchefolket, måste tilldelas 17 av de 155 mandaten. Till ordförande för Konventet utsågs Elisa Moncon, representant för Mapuchefolket och kvalificerad akademiker: lingvist och litteraturvetare, verksam vid ett flertal västliga universitet. Valet till Konventet gav vänstern stor majoritet. Högern kunde inte ens samla den tredjedel ledamöter, som behövdes för att kunna blockera beslut.

Arbetet inom Konventet blev delvis kaotiskt, över tusen förslag skulle prövas och debatteras. För att ett lagförslag skulle godkännas krävdes två tredjedels majoritet. Tiden för arbetet var ytterst knapp och komplicerades av den pågående Covid-pandemin. Många av deltagarna saknade erfarenhet av politiskt arbete och traditionella partier hade infiltrerat de oberoende grupperingarna. Vänstern splittrades; en reformistisk linje stod mot en maximalistisk, närmast revolutionär.

Skepsisen växte bland medborgare, bland annat till följd av de krav konventet arbetade fram om ett mångkulturellt Chile, om långtgående aborträtt och om mycket specifika identitetspolitiska och socialistiska idéer. Den dåvarande presidenten, Gabriel Boric, försökte dämpa de radikala kraven och vädjade om ett "nonpartisan" förslag, men han avvisades.

Konventets författningsförslag, som innehöll 388 artiklar, prövades i en folkomröstning den 4 september 2022. Det blev ett dundrande nej, 62 procent förkastade förslaget. För vänstern var nederlaget förkrossande också av det skälet att den moderata socialdemokratiska riktningen röstade nej. Förlusten urholkade förtroendet för Borics presidentskap; hans redan svaga opinions-siffror sjönk ytterligare.

Chile prövade en andra gång att konstruera en ny författning men det övergripande ansvaret låg den här gången hos politiska institutioner, förstärkta av en särskild expertkommitté. 2023 hölls val till det som kallades Konstitutionsrådet. Valresultatet blev en skarp kontrast till det första valet. Rådet, fick massiv

högermajoritet, 34 av 50 mandat. José Antonio Kasts Republikaner blev den överlägset största partigruppen medan den radikala vänstern inte fick mandat nog att som minoritet blockera beslut. Den traditionella center-vänstern blev inte ens representerad i Rådet. Konstitutionsrådets förslag avvek inte i någon större utsträckning från 1980 års konstitution, med undantag från att abortförbud skulle skärpas och skrivas in i Konstitutionen. Återigen prövades författningsförslaget i en folkomröstning och än en gång röstade en stor majoritet nej.

Chilenska samhällsvetare drar generellt slutsatsen att författningsrevisionen pågick under ett ogynnsamt politiskt klimat efter oktoberrevolten. De kraftiga utslagen i folkomröstningarna, det ena åt vänster och det andra åt höger, gav ingendera sidan stöd som räckte till att utgöra en blockerande minoritet. Den traditionella viljan till kompromisser, som gällt efter diktaturens fall, var undergrävd. Det som statsvetaren Claudio Fuentes benämner ”progressive constitutionalism” försvann som möjlighet. En ny konstitution kan inte nå trovärdighet om dess innehåll dikteras av endast en politisk gruppering.

Kommentatorer och analytiker jämför något sorgsna det chilenska författningsarbetet med det framgångsrika spanska, där en bred majoritet efter Francos död nådde en överenskommelse som i praktiken kom att avveckla arvet från det 40 år gamla auktoritära systemet och upprätta en i allt väsentligt väl fungerande demokrati.

Den hårda högerens seger

Frågan om en ny författning i Chile var efter folkomröstningen 2023 avförd från den politiska dagordningen och 1980 års konstitution levde vidare. Det resultatet innebar en eftertrycklig seger för den chilenska nya högern. En viss rivalitet hade förekommit inom högern under diktaturen, främst mellan UDI, länge Kasts parti, och RN (Renovación Nacional), bildat 1987, fyra år efter UDI:s grundande. När partierna enades efter diktaturens fall samlade de vanligtvis runt 35 procent av rösterna. På högersidan finns numera också en liberalt orienterad gruppering, Chile Grande y Unido, dessutom det 20 procent starka Folkets Parti, lett av den högeranarkistiske Franco Parisi, ofta jämförd med Javier Milei i Argentina.

Kast dominerar dock eftertryckligt högersfären och den positionen bekräftades när han valdes till statschef 2025.

Inrikespolitiskt står Kasts hårdföra och konfrontatoriska politiska strategi i motsättning till postdiktaturens chilenska praktik. Han vill i princip riva den långvariga modellen ”Estado compromiso”, uppfattad som ett slags ”elit-demokrati”, en demokrati uppifrån, korrupt och alltför generös mot vänstern. Attackerna mot kompromisstaten är väl förankrade i folkliga opinioner: Tilltron till politiska partier i Chile är låg och röstdeltagandet har (innan det blev obligatoriskt) ofta legat under 50 procent. Mellan 1989 och 2017 sjönk

valdeltagandet med 36 procent. Identifikationen med politiska partier ligger under 20 procent och partiorganisationerna är med få undantag mycket svaga. Tilltron till de senaste regeringarna har mätts till elva procent. Frekventa opinionsundersökningar visar att medborgare är benägna att föredra en auktoritär styrelseform framför en demokratisk. Chilenska statsvetare pekar på att sociala och klassmässiga konflikter i politiken alltmer övergått till motsättningen ”demokrati – auktoritarism.”

Den politiska dagordningen i Chile har skrivits om. Ekonomi är fortfarande ett centralt ämne men fram för allt domineras agendan av invandring, lag och ordning och till det som numera etiketteras ”kulturkrig”. Tidigare regeringar i Latinamerika anklagas för att ha varit oförmögna att bekämpa kriminalitet, våld och illegal invandring. San Salvadors Nayib Bukele är nyhögerns goda exempel. Han har med hjälp av massarresteringar, gigantisk utbyggnad av fängelser, upphävda mänskliga rättigheter och egen extremt auktoritära makt eliminerat mycket av gängkriminaliteten och förvandlat den stat där antalet mord var närmast epidemiskt högt till ett övervakat land med måttfull brottslighet. Det folkliga stödet för Bukele uppges i hans hemland vara 90 procentigt och han utnämns allt oftare till Latinamerikas mest populära politiker. José Antonio Kast har, trots Chiles förhållandevis låga brottslighet, tagit intryck av Bukeles hårdföra politik (*mano dura*). Två av hans vallöften var att deportera 330 000 invandrare och bygga en mur kring Chiles gränser. Kast-högern kopplar samman strömmen av flyktingar och invandrare med kriminalitet. Den stora immigrationen från diktaturens Venezuela används som främsta exempel.

Kontrarevolutionär ideologi

Statsvetaren James Loxton analyserar den chilenska högerns ideologiska arv i *”Conservative Party- Building in Latinamerica*. UDI – det parti Kast ursprungligen tillhörde – växte i styrka efter demokratins seger 1990, ”inte trots utan tack vare att det var allierat med Pinochetstyret”. Det kan förefalla paradoxalt men är tämligen självklart. Under folkomröstningen 1988 som avgjorde Pinochets fortsatta förtroende att leda landet röstade 44 procent för fortsatt makt åt diktatorn – en procentsiffra klart över högerns valresultat. Bortåt hälften av de röstande förhöll sig alltså positiva till det diktatoriska system som UDI varit en del av. Kast och hans parti solidariserade sig med Pinochetssystemets grundläggande idéer: Nationalism, sympatier för det auktoritära, antikommunism, nativism, kristen religiositet, kontrarevolution och lag och ordning. Kast är den, som enligt Loxton, med störst framgång försvarat det ”auktoritära arvet”. Denna politiska position kallas ”en höger befriad från diktaturkomplexet”. Han kunde ändå uppfattas som passande måttfull, eftersom Johannes Kaiser, den nationalistiska och extrema högerns andra kandidat under presidentvalet 2025,

hyllade och önskade återupprätta Pinochetstyret. Tillsammans fick Kast och Kaiser 38 procent av rösterna – ett mått på extremhögerns styrka.

Extremhögern knöt an till Pinochetperiodens starka betonande av äganderätten och till minnet av diktaturens korta ekonomiska framgångsperioder. Kasts Republikaner använde ett slagord som appellerade till väljare: "Proprietarios no proletarios" (ägare och inte proletärer). Äganderättsbegreppet omvandlades för att inte bara kopplas till de redan välbestäddas intressen; Kast slog fast att den "nya högern" inte ska vara ett klassparti utan ett "Partido Popular" – ett folkparti också med inriktning på de ekonomiskt och socialt eftersattas behov.

Den nya högern kunde dra fördel av "den gamla högerns" starka lokala förankring. Under diktaturen hade UDI skapat en mäktig "borgmästarorganisation" och kunde tillsätta borgmästare i större delen av landet. Det gav en stark lokal förankring, träcklade samman ett tätt organisationsnät och ledde till betydande ekonomiska bidrag från den ekonomiska eliten. Partiet byggde ett eget departement, "slumdepartementet" (Departemento Poblacional) kallat, med uppgift att vinna väljare i den fattiga delen av Chile. Därmed skapade högern direkta relationer till den sociala underklassen. Detta främjades med hjälp av välgörenhet. I byarna delades mat och pengar ut. Bidrag gavs till hyror och en informell arbetsförmedling delade ut anställningar. Det klientelistiska systemet var politiskt diskriminerande; välfärdsomtagare som förband sig stödjande högern blev delaktiga, oppositionella hölls utanför. Kast lockade också väljare med slagordet "Mer marknad-mindre stat". För många i det fattiga Chile utmärktes den stora staten av korruption och av att den styrdes av en elit som gynnade sig själv. Marknadsbegreppet associerades däremot till valfrihet, till möjligheter att själva forma sina liv.

Kasts parti har organisatoriskt knutit an till den politik som skapats av Jaime Guzman. Han byggde över hela landet stora ungdomsrörelser, delvis militariserade. I kommunerna skapades stora folkfester och idrottsengagemang. Guzman ville skapa massrörelse, likartade de fascistiska.

Namnet "Guzman" är särskilt lockande, mytiskt och förknippat med martyrskap; han mördades nämligen 1991 av en vänsterterroristisk grupp. En av president Kasts främsta angelägenheter är att gripa Guzmans mördare, som lever i Argentina.

Statsvetare i Chile gör också bedömningen att den obligatoriska röstningen kom att gynna Kast. De många som tidigare avstått från att rösta beskrivs som allmänt misstänksamma till politik, till politiker och till staten. De lockades av Kasts populism som utmanar och angriper den chilenska center-vänstern för dess kulturradikalism, miljöaktivism, feminism och identitetspolitik. Han avfärdar ekologiska hot och håller fram en kompromisslös moralkonservatism och antifeminism: Nej till aborter och till samkönade äktenskap och bejaktar naturliga mänskliga hierarkier och familjebildning. Den politiken sammanfaller väl med dominerande uppfattningar hos de kristet socialkonservativa i

det fattiga Chile. Kast lyckas också förena en växande del av dessa fattiga med den ekonomiska eliten, oligarkerna som tillsammans med teknokrater utgör majoriteten av hans ministär. Han kombinerar med framgång ekonomisk nyliberalism med moralkonservatism och hyllning till det auktoritära. I Chile kallas Kasts ideologi ofta för "aristopopulism".

Kast-högerns mest kraftfulla vapen är, enligt Loxton, hans kontrarevolutionära ideologi, byggd på antikommunism och skräck för återkomsten av en vänsterregering liknande Salvador Allendes från 1970–1973. Rädslan för drastiska samhällsförändringar har en sammanhållande effekt. Folk inom alla olika samhällsskikt förenas i övertygelse att socialism måste bekämpas med alla medel för att landet ska räddas. Kasts politiska verksamhet och övertygelse har givit honom stor trovärdighet som just kontrarevolutionär. Han stod mot krav om en ny författning och han fördömde intensivt det sociala upproret 2019. Presidentvalet 2025 blev särskilt gynnsamt för den kontrarevolutionära strategin. Vänsterns huvudkandidat (11 december 2025) var nämligen kommunisten Jeannette Jara.

Chiles höger drar fördel av det geopolitiskt fenomen som sveper över Latinamerika. Marea rosa (den rosa vågen) har ebbat ut och ersatts av stark mobilisering av nationalistisk och extrem höger. Statsvetaren Ariel Goldstein beskriver företeelsen som "en fjärde våg". Den följer efter 1930-talets fascism, 50-talets antikommunism, som slutade med militärdiktaturer. Den tredje vågen präglades av högerpopulism, senare kompletterad av nyliberalism. Den avlöstes av fjärde vågen: Högerextremismens tid med Republikanska partiet i USA och Vox i Spanien som drivande krafter.

Högerextrem international

Den nyvalde chilenske presidenten markerade sin internationellt-ideologiska tillhörighet genom att direkt efter valsegern besöka de politiskt närstående ledarna Javier Milei i Argentina och Nayid Bukele i El Salvador. I samma gemenskap ingår bland andra den nu fängslade Jair Bolsonaro, vars seger i det brasilianska presidentvalet 2018 blev ett genombrott för den nya latinamerikanska högern. I Europa togs Kast emot av Viktor Orbán, Giorgia Meloni och företrädare för det postfascistiska Vox i Spanien. De ingår alla i den breda globala konservativa alliansen CPAC, beskyddad av Donald Trump. De politiska framgångarna kan mätas som valresultat. Nyhögern har vunnit elva val i Latinamerika under de senaste två åren och nått kraftiga valframgångar i Spanien, Italien, Tyskland och Portugal. I Frankrike leder Nationell Samlings Jordan Bardella opinionsmätningarna inför nästa års presidentval.

Den nya internationella högern sträcker sitt organisationsnät över större delen av Latinamerika, USA och Europa. Organisatoriskt och ideologiskt ligger huvudansvaret hos Vox och dess think tank Fundación Disenso som analyserar

och konkretiserar de politiska, ekonomiska och kulturella förbindelser mellan "patriotiska rörelser" i USA, Latinamerika, Europa och Israel.

Termen "patriotisk" markerar medlemspartiernas preferenser: nationalism och suveränitet. Den nya högers internationall fungerar alltså inte som en överstatlig gemenskap med uppgift att skriva gemensamma, konkreta handlingsprogram; den är främst ideologiproducerande. Disenso anger de gemensamma paraduppgifterna i punktform: "Frihet. Nationell suveränitet. Respekt för livet (abortmotstånd, min anm.). Försvar för familjen. Rättsstat."

Huvudmotståndare är enligt Disenso samlingsorganisationen Foro Madrid: Kuba, den globala socialismen, narkokommunismen, castrochavismen, den korrupta eliten, wokeakademiker, HBTQ-anhängare.

"Disenso" betyder "konflikt" och den nya högers världsbild bygger genomgående på motsättningen allierad – fiende. Motståndare demoniseras och till dem kopplas känslor av hat och skräck. Den tyske juristen, nazisympatisören och filosofen Carl Schmitt anges av den nya högers internationall som en särskilt värdefull idégivare.

Implicit finns hos den latinamerikanska extremhögern ett slags etnogemenskap byggd på spanskspråkig gemenskap, och hyllning av kolonial spansk historia. Detta paketeras i begreppet "Iberosfären".

Den nya högers globala framgångar är i hög grad en följd av effektiv kommunikationsteknologi. Partierna förenas via det vidsträckta Atlas Network, samarbete med HighTech-industrin och dess mest prominenta företrädare. Sociala medier och annan kommunikationsteknologi är effektiva vapen. Ett exempel: San Salvador-ledaren Bukele har elva miljoner följare på sitt TikTok-konto.

Framgångarna för den nya högern betraktas av latinamerikanska statsvetare som tecken på nyliberalismens återhämtningsförmåga. Aldo Madariaga har analyserat fenomenet i sin studie *Neoliberal Resilience*. Han gör i den jämförande studier mellan fyra länder – Polen, Estland, Argentina och Chile. (Madariaga bedrev under ett antal år studier i Europa och var verksam vid Max Planck-institutet.) Han finner att återhämtningsstyrkan är starkast i länder med långvarig avsaknad av demokrati.

Madariaga studerar också neoliberalismens retoriska metoder. En vanlig kritik är hänvisning till Latinamerikas decennier av "fasaddemokrati": korrupta regeringar, ineffektiva statsapparater, inkompetent näringsliv och förvaltning. I kontrast till detta beskrivs marknadsekonomens effektivitet och valfrihetens möjligheter, också för människor ifrån lägre samhällsklasser. En social allians byggs mellan ekonomisk elit och socialt utsatta.

Madariaga anger tre förutsättningar för nyliberalismens styrka: "support creation", "opposition blockade" och "constitutionalized lock-in". Det första villkoret uppfylls genom snabb och omfattande privatisering av offentliga tillgångar och välfärdsinstitutioner; det ger privata bolag en ny, stor och vinstrik

marknad. De andra metoderna handlar om parlamentariska inskränkningar för att reducera eller eliminera alternativa politiska modellers tillväxt och om att använda konstitutionen för att begränsa demokratins tillämplighet. Chile utgör, enligt Madariaga, en närmast perfekt politisk illustration till hans teser om nyliberalismens förmåga till återhämtning. Privatiseringar av välfärdssystemet och utbildningen har pågått i decennier, oppositionens handlingsmöjligheter var länge begränsade av diktaturens författning. Under de sociala upproren 2019 tycktes modellen hotad men attackerna ebbade ut; det blev ingen ny konstitution, center – vänstern splittrades och oppositionen avväpnade sig själv.

Madariaga gör inte bedömningen att nyhögern ska etablera diktatur eller att militären ska gripa makten. Kast, Milei och de andra högerledaren förmår använda demokratin som redskap och förstärker sin makt genom nära allianser med globala bolag och genom sin egen internationella allians. Han skriver: "Neoliberalism and democracy are not necessarily enemies, but neither are they friends. They are 'Frenemies'."

Litteratur

- Alemán, Eduardo & Patricio, Navia, 2023. "Chile's Failed Constitution: Democracy wins", *Journal of Democracy* 34.
- Borges, Edwin André, Loyd, Ryan & Vommaro, Gabriel (eds.), 2024. *The Recasting of the Latinamerican Right*. Cambridge University Press.
- Castiglione, Rosanna & Kaltwasser, Rovira, 2016. "Challenges to Political Representation in Contemporary Chile", *Journal of Politics in Latinamerica*.
- Couso, Javier, 2006. "Chile's Failed Attempt to Get a New Constitution: Or the Challenge of Democracy in Polarized Society", *Southwestern law school* XXX :1.
- Couso, Javier, 2024. *The Constitution of Chile 2020*. Hart Publishing.
- Diaz C, Kaltwasser CR, Zanotti, Lisa, 2023. *The Arrival of the Populist Radical Right in Chile*. John Benjamins Publishing Company.
- Edward, Sebastian, 2023. *The Chile Project. The story of the Chicago Boys and the Downfall of Neoliberalism*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Fuentes Claudio, 2015. "Shifting the Status Quo: Constitutional Reforms in Chile", *Latinamerican Politics and Society* 57(12).
- Garretón, Manuel Antonio, 2019. *Chilean Political Process*. Taylor & Francis Ltd.
- Goldstein, Gabriel, 2025. *The Right in Latin America*. Manchester University Press.
- Goldstein, Gabriel, 2024. *La Cuarta Ola: Lideres, Fanáticos y Oportunistas en la Nueva Era de la Extrema Derecha*. Marea Editorial.
- Hinojosa Maria José, 2024. *KAST, El Mesias e la Derecha Chilena*. Planeta Chilena.
- Huneus, Carlos, 2006. *The Pinochet Regime*. Lynne Rienner Pub.
- Kahat, Farid, 2024. *Contra la Amenaza Fantasma*. Critica.
- Kaltwasser, Crisóbal Rovira, 2023. *Rethinking the Right in Latinamerica*. Cambridge University Press.

- Loxton, James, 2021. *Conservative Party- Building in Latinamerica. Authoritarian Inheritance and Contrarevolutionary Struggle*. Oxford Press 2021.
- Madariaga, Aldo, 2020. *Neoliberal Resilience: Lessons in Democracy and Development from Latinamerica and Eastern Europe*. Princeton University Press.
- Marton, Amanda & González, Felipe, 2025. *La Ultraderecha a la Chilena*. Ediciones B.
- Payne, Leigh, Zulver, Julia & Escoffier, Simon (eds), 2023. *The Right Against Rights in Latin America*. Oxford University Press.
- Peña, Carlos & Patricio, Silva (eds), 2022. *Social Revolt in Chile*. Routledge.
- Peña, Carlos & Patricio, Silva, 2023. *The Boric Government in Chile*. Routledge.